

## Tisdagen den 7 Maj 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades ett protokolls-utdrag för den 6 dennes och protokollet för den 27 sistlidne Mars f. m.

Föredrogs Bevillnings-Utskottets den 6 dennes bordlagda Memorial N:o 24, med voterings-proposition för bestämmande af införselstullen å artikeln socker, raffineradt, samt oraffineradt icke mörkare än N:o 18 af gällande Standard; och godkände Kammaren den af Utskottet i detta Memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Stats-Utskottets den 6 dennes bordlagda Memorial:

N:o 87, angående åtskilliga i Riksgälds-kontorets räkenskaper balanserade skuld- och fordringsposters afskrifning eller bokföring inom linien;

N:o 88, med förslag till stadganden i Riksgälds-kontorets reglemente, angående dels detta verks skulder och fordringar för meddelade lån, dels de vid föregående riksdagar, till utgående från Riksgälds-kontoret beviljade, men ännu icke utbetalda statsanslag, dels de vid innevarande riksdag på Riksgälds-kontoret anvisade statsutgifter;

N:o 89, angående bestämmandet af aflöningen för de vid innevarande riksdag hos Kamrarne och Utskotten samt i Riksdagens Kansli anställde tjänstemän och vaktbetjente; samt

N:o 90, angående en gratifikation åt Statskommissarien Bruno Johansson.

Fortsattes föredragningen af Särskilda Utskottets rörande jordbrukets finansiella angelägenheter, Utlåtande N:o 3, med anledning af Herr B. W. Hessles motion, om åtgärders vidtagande för afhjelpande af jordbrukares nuvarande finansiella betryck.

*18:de punkten.*

Friherre Sprengtporten: Då jag under gårdagens sammanträde framställde yrkande angående 1:sta punkten, föreställde jag mig att be-

slut skulle fattas angående hvarje särskild punkt. Man har nu upplyst mig, att Betänkandet i sin helhet kommer att föredragas, och får jag då anhålla om proposition å följande beslut: »att Utskottets framställningar och förslag, oansedt desamma i många delar äro förtjenta af uppmärksamhet, likväl icke anses böra gifva anledning till någon underdånig framställning till Kongl. Maj:t.»

Herr von Gegerfelt: De nu genomgångna 17 punkterna innefatta lika många eller ännu flera förslag, en del utan egentligt sammanhang sins emellan och utan direkt sammanhang med jordbruket. Dessa förslag hafva framställts, ej af en enskild motionär, utan af ett Utskott, som enligt grundlagen ej eger motionsrätt, men som fått sådan genom ett af Riksdagen uttaladt »videat ne quid detrimenti republica capiat». Förslagen äro ock af så omvexlande beskaffenhet, att, om de alla intogos i skrifvelsen, så skulle samtliga Stats-departementen, med undantag måhända af Sjöförsvars-departementet, få taga befattning med densamma; och hade motionären sjelf framlagt alla förslagen i sin motion, så skulle motionen säkerligen ej blifvit handlad, förrän den delats i lika många särskilda motioner som ämnen, och dessa hade då fått remitteras till samtliga de ständiga Utskotten och ändock hade några tillfälliga Utskott behöfts. Redan af dessa skäl hyser jag betänklighet vid att med min röst understödja förslaget att underställa dessa frågor Kongl. Maj:ts bepröfvande. Men jag har äfven andra skäl till betänkligheter. För min del anser jag vara af vigt, att, när Riksdagen tager initiativet i frågor, i hvilka Riksdagen eger beslutande rätt, Riksdagen tager frågorna i noggrann pröfning och fattar beslut, vidare; att, då Riksdagen framställer önskningsmål, Riksdagen gör klart för sig, huru önskningarne skola verkställas, och slutligen att Riksdagen ej hänskjuter till Kongl. Maj:t frågor af beskaffenhet, att de ej kunna utgöra föremål för lagstifning och att Kongl. Maj:t ej dermed kan taga någon egentlig befattning. Mot alla dessa regler skulle brytas, i händelse den föreslagna skrifvelsen beslutades. Då jag nu motsätter mig en sådan skrifvelse, sker det med den visshet, att Utskottets sakrika utredning af frågan skall vid nästkommande riksdagar blifva en rik källa för motioner, och att endast på detta sätt ärendet kan vinna en grundlig och fullt grundlagsenlig behandling. Jag får således värdsamt anhålla, att Herr Hessles motion jemte Särskilda Utskottets deröfver afgifna Betänkande ej må för närvarande till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Grefve Sparre, Eric: Att slutet af ett arbete, hvarå så mycken uppmärksamhet fästats, skulle blifva, att man lade detsamma till handlingarne, eller med andra ord kastade det under bordet, kan jag ej gilla. Ingen torde visserligen vara så föga benägen som jag, att fästa afseende vid sådana öfverdådiga uttryck, som att man borde sjelf taga sig rätt, der sådan ej godvilligt lemnas, men nekas kan dock ej, att, när allmänheten verkligen väntat sig resultat af det Särskilda Utskottets verksamhet, det ej kan vara lämpligt att alldeles gäcka dylika förväntningar. De, som, med eller utan skäl — det sednare ganska ofta, ty hvad som säges om jordbruket torde med ännu mera skäl kunna sägas om våra öfriga näringar — klaga öfver jordbrukarnes ställning, lära

nemligen blifva föga tillfredsställda med en blott förklaring, att Utskottets Betänkande är eu rik källa, hvarur kommande Riksdagar kunna hemta goda inspirationer. Enligt min åsigt böra vi således fästa Regeringens uppmärksamhet å lämpliga utvägar att afhjelpa betrycket och lugna oron. Att flera af Utskottets förslag hvarken äro viktiga eller särdeles gagneliga, vill jag ej bestrida. Ett anser jag dock särdeles magtpåliggande, det angående en så beskaffad omorganisation af hypotheksbanken, att densamma bättre än hittills kan uppfylla sitt ändamål. Så som denna nu är inrättad motsvarar den ingalunda sin bestämmelse; man har beröfvat hypotheksföreningarne rättigheten att själva anskaffa penningar och öfverlemnadt bestyret härmed å hypotheksbanken, men denna kan ej skaffa en skilling. Klagomålen i detta afseende torde således vara fullt berättigade. Jag tillåter mig nu att kasta en blick på de särskilda punkterna, för att efterse hvilka böra intagas i den underdåniga skrifvelsen. 1:sta punkten afser grundskatternas aflösning. Då Kongl. Maj:t i trontalet redan tillkännagifvit, att han vore sysselsatt med denna fråga, är det ej lämpligt att nu derom erinna, utan hemställer jag, att man endast måtte i skrifvelsen erkänna sin tacksamhet för det intresse, Kongl. Maj:t lofvat egna åt det viktiga ärendet. 2:dra och 3:dje punkterna böra ej intagas i skrifvelsen. För försvarsverkets ordnande är ett särskildt Utskott tillsatt; angående väghållnadsskyldigheten aflåt den förra Riksdagen en underdånig skrifvelse; beträffande skjutsskyldigheten åter, har denna Riksdag ej kunnat förena sig om någon skrifvelse, och frågan bör då ej upptagas i en annan form. De i 4:de punkten berörda frågor, uppbördssättets förenkling och uppbördsstämmas hållande tvänne gånger årligen, torde verka gagnande och derå bör således Regeringens uppmärksamhet fästas. I afseende å det i 5:te punkten framställda förslag, att Kongl. Maj:t skulle förklara hinder ej möta för sparpenningars insamlande vid kyrkorna instämmer jag med en föregående talare. Antingen är det redan tillåtet, och då behöfs ingen förklaring, eller också är det ej tillåtet, och i så fall kan ej Regeringen ensam ändra nu gällande bestämmelser. Ärendet blir då en ren lagstiftningsfråga. Sparbanksväsendets tidsenliga utveckling och ordnande samt sparkassors upprättande vid större allmänna arbetsföretag kunna deremot ej vara annat än gagnande och frågorna derom förtjena således blifva föremål för Regeringens bepröfvande. Ränteförsäkningsanstalter, hvarom 6:te punkten handlar, äro ej annat än sparkassor och kunna således anses inbegripna under den i nästföregående punkt gjorda hemställan. I afseende å 7:de och 8:de punkterna har redan en ledamot af Utskottet yrkat, att desamma måtte läggas till handlingarne; ty de beröra önskningsmål, hvilka endast den enskilde kan åstadkomma, och jag instämmer häri till alla delar. 9:de och 10:de punkterna afse en förändrad lagstiftning för enskilda banker; den enda önskan, som i afseende å dem bör uttalas, torde vara, att hädanefter stiftade banker må åläggas att inlösa sina sedlar med silfver. Att i skrifvelsen bör intagas en framställning om förändrad organisation för hypotheksbanken, hvarom 11:te punkten handlar, har jag visat. I afseende å 12:te och 13:de punkterna torde vara tillräckligt, att Representationen uttalar en önskan, att det för handelsbok medgifna vitsord må inskränkas eller upphävas. De i 14:de, 15:de och 16:de punkterna berörda, mera enskilda

frågor torde ej böra utgöra föremål för en skrivelse till Kongl. Maj:t. Den 17 § afser en kinkig fråga. Som vi veta, framlade Regeringen vid 1856—1858 års riksdag förslag om inrättande af ett ministerium för allmänna arbeten, men detta vann ej Representationens bifall. Att ett jordbruksministerium skulle vara i många afseenden lämpligt, vill jag ej förneka, men å andra sidan får jag både såsom jordbrukare och såsom landshöfding förklara, att Regeringen fäster allt afseende vid jordbrukets intressen, som man skäligen kan begära, och att det sätt, hvarpå dess angelägenheter för närvarande handhafvas, lemna ingen anledning till klagomål. Möjligen vore dock tjenligt, att alla till jordbruket hörande ärenden sammanfördes i en särskild byrå under chefen för Civil-departementet.

På grund af hvad jag nu anfört, tillåter jag mig framlägga följande förslag till beslut:

att Riksdagen, som, under näringarnes i allmänhet tryckta ställning, ansett för samhället af vigt att åt jordbrukets angelägenheter särskildt egna sin omsorg, beslutar att i underdånig skrivelse till Kongl. Maj:t, med tacksamt erkännande af den uppmärksamhet, Kongl. Maj:t täckts förklara sig vilja egna frågan om en ändamålsenlig aflösning af grundskatterna, i underdånighet anhålla;

att sättet för kronouppbörderna i möjligaste måtto förenklas och att tvänne uppbördsstämmor årligen måtte anordnas;

att åtgärder måtte vidtagas till befrämjande i allmänhet af sparbanksväsendets tidsenliga utveckling och anordnande samt att särskildt sparkasse-anstalters inrättande vid alla större allmänna arbetsföretag anbefallas;

att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida i hypotheksbankens organisation kunde vidtagas sådan förändring, att densamma bättre, än hittills skett, motsvarade sin bestämmeelse;

att enskilda banker, som framdeles möjligen komma att bildas, måtte åläggas skyldigheten att inlösa sina sedlar med silfver;

att, jemte de under utarbetning varande förslag till förändrad lagstiftning för realkreditens befrämjande och stärkande, måtte tagas i nådigt öfvervägande, huruvida det genom Kongl. Förordningen den 4 Maj 1855 för handelsbok medgifna vitsord måtte, till afvärjande af ett skadligt kreditbruk, inskränkas eller upphävas;

samt att jordbruket rörande angelägenheter måtte handläggas af en centralmyndighet för dessa angelägenheter under chefen för Civil-departementet.

Herr Faxé: För att kunna afgöra, huruvida den af Utskottet föreslagna underdåniga skrivelse bör aflåtas, måste naturligtvis förut tillses, om de af Utskottet uttalade åsigtter dertill föranleda samt, i sådant fall, hvilka bland de i Betänkandet omhandlade ämnen och gjorda framställningar lämpligen böra i skrifvelsen upptagas eller derifrån uteslutas, och jag anhåller således att få kasta en återblick på dessa i särskilta punkter gjorda framställningar; men dessförinnan anser jag mig böra förklara, att, ehuru jag erkänner, att jordbrukaren likasom öfrige näringsidkare för närvarande lider af ett finansielt betryck, alstradt deraf, att de tillföre så ymnigt gifvande länekällorna utsinat, och att pen-

ningar, som voro i lågt pris under en tid, då öfriga varor stodo särdeles högt, numera stigit i värde, jag likväl delar den åsigt, som af en ledamot i mitt grannskap förliden gårdag här yttrades angående förnämsta orsaken till detta betryck, eller att det hos flertalet bland dem, som lida deraf, är sjelfförvålladt; det härleder sig nemligen, hvad jordbrukarne angår, derifrån, att man köpt jord till priser, vida öfver de verkliga värdena, ja, — utan att ens beräkna om eller i hvad mån afkomsten kunde motsvara räntan å köpeskillingen; och då köparen icke egt tillräckligt grundkapital, än mindre behöfliga förlag och rörelsemedel, har så det ena som det andra måst sökas i lån. Men dessa lån skulle någon gång återbetalas, och emedan skulden småningom ökats med räntorna derå, hvilka icke kunnat betäckas med egendomens afkastning, har derigenom slutligen äfven medtagits det ringa grundkapital, som man möjligen förut verkligen egt; när då krediten och tillfället att låna upphört, af den naturliga orsak, att säkerhet för lånen ej vidare kunde lemnas, så skyller man sin olycka än på banklagstiftningen och författningen angående hypotheksinrättningarne, än på kreditlagarne, och vill ingalunda se orsaken der den rätteligen finnes, eller i egen dårskap och oförstånd. Hvad jag nu yttrat om följderna af oförståndiga köp, gäller ock i fråga om de dyrbara byggnader och odlingsföretag, som blifvit verkställda, likaledes utan att man beräknat, huruvida deraf kunde hemtas en mot kostnaden svarande inkomst eller nytta; och exempel saknas icke, att personer, som ärftt eller annorledes skuldrätt erhållit fast egendom med inventarier och fulla förlag, allenast genom dylika oförnuftiga byggnader och odlingsföretag försingra allt eller större delen af hvad de egt. Min tro är det ock, att, om än utvägarne till lån ånyo blefve lika ymniga, som de någon tid tillföre varit, sådant skulle föga gagna dem, som nu ropa högt efter hjälp mot det närvarande betrycket, emedan dessa i de flesta fall ej kunna ställa nöjaktig säkerhet för ytterligare lån; att Staten eller enskilde skulle skänka dem de behöfliga summorna, det kan väl icke vara meningen — och jag befarar, att det nya lånetillfället äfven i öfrigt skulle hafva samma följd som det förra, eller att förleda till öfverdrifna spekulationer och obetänksamma köp, så att, om än en eller annan af de skuldsatte räddades, samma betryck, som nu öfverklagas, snart skulle uppkomma för andra. Enligt min åsigt finnes således ingen annan utväg för jordbrukaren och näringsidkaren, att reda sig ur betrycket, än arbetsamhet och sparsamhet; och de, som icke kunna hjälpas på detta sätt, för dem blifva alla andra medel förgäfves använda.

Jag öfvergår nu till granskning af Utskottets speciela framställningar. Beträffande härvid dem, som förekomma under punkterna 1, 2, 3, 7, 8, 10, 12, 14, 15 och 16, så delar jag fullkomligt den af en föregående talare yttrade mening, att deri omförmälda ämnen icke böra föranleda till någon underdånig skrifvelses aflåtande, enär desamma dels redan varit eller äro föremål för särskild behandling, dels röra ändring af grundlag, dels afse sådana åtgärder, som redan äro under utfärdande, eller ämnen, der Regeringen tid efter annan vidtagit de förfoganden, hvartill förhållandena i hvarje fall ansetts böra föranleda, dels ock slutligen, på sätt ledamöter af Utskottet äfven sjelfve medgifvit, äro af beskaffenhet, att de böra ankomma på enskildes egna åtgärder. Den i

fjerde punkten omnämnda frågan om uppbördssättets förenkling har redan varit föremål för handläggning i följd af väckt förslag, att uppbörden af regementenas ränte- och tionde-anslag skulle verkställas genom Statens vanliga uppbördsförvaltningar, och det är sannolikt, att, om detta af Kongl. Maj:t bifalles, samma åtgärd äfven förordnas i afseende på de lika beskaffade anslag, som utgå till andra verk och inrättningar. Hvad angår framställningen derom, att två uppbördsmöten årligen måtte få hållas, så vill jag fästa uppmärksamheten derpå, att, då fordom två uppbördsterminer funnos, den ena af dessa inföll under skatteåret, men att numera det ena årets skatter icke erläggas förr, än under loppet af nästpåföljande året, och att Konungens Befallningshafvande, när så är behöfligt, kan förlänga uppbördstiden till fram i April månad; äfvensom att, om ytterligare anstånd skulle medgifvas, sådant sannolikt komme att verka ganska hinderligt för ett ordentligt bestri- dande af Statsverkets utgifter.

Sparbanksväsendet och sparkassors inrättande, hvarom ordas i femte punkten, synas kunna hänföras till sådana bestyr, som lämpligast böra öfverlemnas till menigheterna och deras delegationers egna omtanke, hädanefter såsom hittills, och jag inser sannerligen icke hvad Regeringen skulle göra dervid.

En så beskaffad framställning, som den i nionde punkten föreslag- na, borde väl föregås af ett utaf Riksdagen i behörig ordning fattadt beslut om ändring i nu gällande Författning, rörande enskilda bank- inrättningar. Därförutan synes den mig vara icke allenast olämplig, utan ock grundlagsvidrig. Frågan om förändring i reglementet för all- männa hypoteksbanken har redan förut under denna riksdag varit under behandling, och de i detta afseende väckta förslag af Riksdagen ogillats; vid hvilket förhållande samma fråga, hvarom nu i elfte punkten förmåles, grundlagsenligt icke lärer böra blifva föremål för vidare hand- läggning eller beslut vid denna riksdag. Den i trettonde punkten fö- reslagna hemställan, om inskränkning af tiden för handelsboks vitsord, synes mig olämplig därför, att, om en sådan inskränkning anses be- höflig, Riksdagen eger begagna initiativet, att för sin del besluta en lagförändring i ämnet, och jemväl ändamålslös, emedan utborgaren ge- nom den nu oftast anlitade åtgärden, att af köparen taga skuldsedel å försäljningssumman, kan göra om intet afsigten att hindra utborgning på längre tids kredit.

Derest Kongl. Maj:t finner en sådan särskild myndighet, som den i 17 punkten omnämnda, vara erforderlig, lärer väl nådig framställning derom i vanlig ordning kunna förväntas. Men att Riksdagen nu skulle begära en sådan, och kanske sedermera, när den skedde, afslå densam- ma, synes mindre lämpligt, knappt skickligt.

Med hänsigt till hvad jag nu haft äran anföra, hemställer jag, att Kammaren må förklara, att det Särskilda Utskottets ifrågavarande ytt- randen och förslag icke till någon Riksdagens vidare åtgärd föranleda.

Friherre Hamilton: För min del kan jag ej biträda yrkandet, att hela detta Betänkaude skall läggas till handlingarne, och att således frukten så väl af Utskottets grundliga arbete, som af denna långvariga öfverläggning, skulle blifva lika med noll. Jag gör detta, ej af cour-

toisie för en möjligen missledd opinion, utan derföre, att enligt min åsigt ställningen inom landet verkligen förtjenar att tagas i öfvervägande, och derföre att jag tror det vara både nödigt och nyttigt, att någon åtgärd föreslås till betryckets lindrande. För att ej vidare upptaga tiden, inskränker jag mig att instämma i det förslag, Grefve Sparre framlagt. Gerna skulle jag hafva sett, att i skrifvelsen äfven berörts frågan om ändring i 72 § Regeringsformen, men då ingen annan yttrat sig i sådan riktning, vill jag ej framställa något yrkande derom. Jag förenar mig således med Grefve Sparre.

Herr Nordström: Sedan detta Betänkande blifvit punkt efter punkt under föregående sessioner diskuteradt och granskadt, i afseende på hvad Utskottet ansett sig böra i ämnet föreslå, är det nu fråga om att angående allt detta till Kongl. Maj:t aflåta en underdånig skrifvelse, i enlighet med sista punkten i Betänkandet. Redan de åsichter, hvilka vid de särskilda punkternas pröfning af pluraliteten i denna Kammare, rörande deras innehåll uttalades, förekommo åtminstone mig utvisa, att de icke befunnos vara egnade att göras till föremål för någon särskild hemställan, hvarken i allmänhet eller specifikt, med undantag likväl af några få punkter, hvilka dock ansågos vara af beskaffenhet, att icke allenast kunna, utan ock heldre böra upptagas såsom fristående motioner i sinom tid, för att, efter företagen noggrann och rakt på saken gående utredning, prövas oberoende af andra förhållanden, än dem, som berörde sakfrågans eget innehåll och möjliga behof af ändamålsenligare lösning och reform.

Äfven jag, för min del, bekänner mig till dessa åsichter, och, så inressant Betänkandet i den statistiska afdelningen än må vara, kan jag ej finna, att de slutsatser och förslag, nyssnämnda undantag afräknade, till hvilka Utskottet kommit, skulle på något omedelbart och direkt verkande sätt, hvarken i allmänhet eller snart, leda till afhjelpande af det onda, som nu och redan i åtskilliga år tryckt och trycker, så väl jordbruket, som andra näringsgrenar inom landet, nemligen brist på tillräckligt förlags- och cirkulationskapital, eller, med andra ord, minskad afsättning, penningebrist och höga räntor, enligt det allmänna omdöme, som under riksdagen från alla delar af landet låtit sig förnimma. Anledningarne till detta onda, denna kris, i pekuniärt afseende äro i min tanke att söka uti andra omständigheter och förhållanden, än de jemförelsevis obetydliga, i hvilka Utskottet trott sig finna dem; de äro att söka uti själva de principer eller maximer, efter hvilka vår statshushållning i de finansiella delarne deraf under ett tiotal af år blifvit ordnad, ledd och handhafd.

Det är den s. k. frihandelns läror, som beherrskat dessa principer, om de ens så bör kallas; men en frihandel, hvars nödvändiga förutsättningar och rätta grunder i flerfaldiga hänseenden blifvit missförstådda eller förbisedda. Det tillkommer vetenskapen, att utveckla idéerna och bryta nya banor; men statsmannen tillkommer det, att bedöma och välja de rätta och lämpliga tiderna för deras förverkligande i samhället. Är han en klart skådande statsman, Mine Herrar! är han något mer än dilettant, något mer än en mer eller mindre talentfull värtalare för dagen, glömmet han ej, att all sådd, af hvad beskaffenhet den än må vara, behöf-

ver, för att uppspira och bära god frukt, tre saker: välberedd mark, lämplig tid, och gynsamma naturförhållanden. Man kan ej, allraminst i ett nu, få liljan att uppspira från tistelns mark, eller emotse goda skördar af hvetesådden på sandjord. Man får ej heller glömma, att Carlavagnens silfversken i Norden är i följd af naturlag mycket olika det strålande guld, hvarmed han tjuisar barnen af de länder, der orangen vexer.

Kastom en blick på de ekonomiska förhållandena i vårt land under ett par å tre tiotal af år tillbaka. De mångahanda band, som hämmade näringsflitens utveckling i *det inre*, hade småningom blifvit lossade och upphäfdade; de sista stegen togos år 1864, och allmän näringsfrihet *inrikes* är nu kronan på verket. Man utgick dervid från den lika rättvisa som enkla, churu i följd af mångahanda andra omständigheter länge förbisedda grundsats, att befogenhet till ärlig försörjning med egen kraft och efter egen förmåga är hvarje till förståndsmognad kommen persons oafvisliga rätt, som ej kan fönekas, och dermed följde fullständig *frihandel i det inre*. Men så obestriddig denna grundsats än var och är, förverkligades den dock ej till utöfning på en gång, eller i ett slag, utan småningom eller stegvis, för att ej på ett förstörande sätt rubba de mångfaldiga produktiva ställningar och förhållanden, som under skyddet af lagar från tidigare perioder och ur andra, då rådande, åsigtger hade vunnit fasthet och stadga. Det var emellertid en själfgifven följd af näringsfrihetens utveckling i det inre, att företagsamheten och spekulationen skulle väckas till ny och utvidgad verksamhet, och särskildt hade *jordbruket*, som dittills fortgått hufvudsakligen efter de traditionela vänorna från fädrens tider, genom naturvetenskapernas djupa framsteg och popularisering, för att så säga, af deras lärar kraftfullt blifvit väckt till ett mera rationellt förfaringssätt vid sina företag. Behof af förökade penningekapital-tillgångar blef den naturliga produkten af allt detta; efterfrågan steg utöfver landets förmåga, att medelst egen kapitalbildning snart och lätt motsvara densamma, och man skred då till det i sina följder alltid viktiga steget att söka dem *utrikes*.

Erinrom oss, Mine Herrar! att organisationen af privatbanker och hypothecksföreningar faller inom den tidsperiod, hvarom jag nu talar; de förra med bestämmelse, företrädesvis, att till industriens tjänst uppsamla de liggande inhemska kapitalen i stort, och med dem ingjuta friska krafter i det nyväckta, inhemska näringslifvets många cirkulationskanaler; de sednare med bestämmelse egentligen, att förse jordbruket med upplånade kapitaler, till återbetalningsrätt och förfallotid lämpade efter dess behof; och då den härigenom emellan de förra och de sednare såsom kapitalsökande framkallade konkurrens icke kunde inom landet ernå hvad som behöfdes, låg det i förhållandenas natur, att företrädesvis hypothecksföreningarne *utrikes* sökte kapitaler för sina på längre tids amortering ställda penningeupplåningar.

Sålunda hade hypothecksföreningarne, bruksegarnes hypotheckskassa inberäknad, år 1858 att svara för en på amortering ställd obligationsskuld af omkring 72½ millioner Riksdaler, hvaraf omkring 60 millioner voro upplånade *utrikes*, för att ej tala om deras uppsägbara inhemska obligationsskuld, som då uppgick till omkring 10 millioner Riksdaler. Det är ock vid denna tidpunkt, Staten begynner *ut-*



rikes uppträda såsom sökande af lån för byggandet af de jernvägar, densamma enligt vidtagna beslut skulle utföra, och till en del äfven för de försträckningar eller anslag, som beviljats enskilda bolag för utförandet af vissa jernvägssträckor; utgörande den sålunda stegvis tillkomna *utrikes* skuld, för hvilken *Staten* i följd deraf för det närvarande häftat, omkring 83 millioner Riksdaler. Läggas härtill omkring 55 millioner, hvilka af allmänna hypotheksbanken, som år 1861 öppnade sin verksamhet, blifvit för jordhypotheksföreningarnes, och således för jordbrukets, räkning upplånade *utrikes*, samt ytterligare omkring 7 millioner, som af hypotheksföreningarne efter år 1858 och till 1861 upplånats, uppkommer en amorteringsskuld till utlandet af omkring 218 millioner Riksdaler, hvars annuiteter, eller räntor och amorteringsprocent tillsammans, nu uppgå till nära 12 millioner Riksdaler, och hvaraf omkring  $7\frac{1}{2}$  millioner falla på jordbruket.

För vårt näringslifs reproduktiva kraft och förmåga är detta annuitetsbelopp, som under en viss följd af år skall hvarje år obligatoriskt under en eller annan form från landet utgå, verkligen ingen obetydlig het eller lätt buren förlust, såsom man finner, då man betänker, att hela den i banksedlar utelöpande penningemassan i medeltal under åren 1855—59 utgjorde omkring 60 millioner Riksdaler, då emissionen från så väl Riksbanken som de enskilda bankerna sammanräknas; att vid slutet af år 1866, då de enskilda bankernas antal stigit till 23, hela den från Riksbanken så väl som de enskilda bankerna tillsammans utelöpande sedelstocken uppgick till omkring 58 millioner Riksdaler; och att således nämnda annuitetsbelopp utgör omkring en *femtedel*, eller 20 procent af denna sedelstock, som åter i sin ordning, stigande eller fallande, endast uti de produktiva näringarnes omedelbara alster har sin källa.

Jag har, Mine Herrar, i det föregående fästat mig vid tidpunkten åren 1857—1858, icke i anseende till den handelskris, som då hemsökte så många Europeiska stater och äfven sträckte sina verkningar till Sverige, utan fastmer därför, att det är vid den tidpunkten, som det s. k. *frihandelsystemet* hos oss begynner att tillämpas i stort. En om ock endast hastig kurs genom tull-lagstiftningen och sjöfartslagarne från denna tid torde vara tillräcklig att ådagalägga beskaffenheten af denna frihandel och dess framsteg. Att deraf göra en teckning i detalj, egnar sig dock ej detta tillfälle. Den allmänna anmärkning är dock här på sin plats, att denna sorts frihandel icke med skäl kan kallas *internationel*, d. v. s. reciprok och ömsesidig emellan Sverige och andra nationer, enligt derom träffade aftal, utan en frihandel på fri hand, medgifvande fremmande nationer samma friheter härstädes, som tillkomma landets egna inneväpnare, och utan att af de förra förbehålla sig enahanda, eller dem uppväggande, lika goda förmåner i utbyte. Den utan någon Riksdagens medverkan den 24 Mars 1865 utfärdade tullförordning, med hvad dit hörer, är, bland andra, derpå ett ganska innehållsrikt bevis. Också tyckes syftmålet med denna frihandel icke hafva varit att ställa den på internationel grund, utan hufvudsakligen att utsträcka den välgrundade frihandeln i det inre till en *ensidig* frihandel äfven i det yttre. Åtminstone har man fullt skäl att antaga detta, då man betänker det så mångfaldiga gånger uppgifna och upprepade, i mer eller mindre vältaliga

ordalag kommenterade, hufvudmotivet dertill, som är, att genom den utländska konkurrensen förekomma att de inhemska konsumenterna ej måtte genom alltför höga priser kunna alltför mycket *beskattas* af producererna, de fattige icke af de rike.

Sådant vittnar, det må gerna medgifvas, om ett godt hjerta, om man så vill; men svärligen torde det kunna erkännas vittna om den skarpa national-ekonomiska blick, som förmår att med hjertats välvilja förena statskloketens välgörenhet. Gifves det då i sjelfva verket två, hvarandra motsatta, klasser i samhället: producerer och konsumenter? Är icke allt ärligt arbete för samhällets olika behof värdt sin lön? Är icke hvarje ärlig arbetare, i hvilket yrke eller hvilken befattning som helst, på engång både producent och konsument? Och drabba då ej följderna af en alltför frikostigt och långt medgifven utländsk konkurrens alla, vare sig producerer eller konsumenter, arbetsgifvare eller arbetssökande, genom minskad afsättning, minskad arbetsförtjenst, och i följd deraf, minskad förmåga att reproducera och konsumera? Om så är, om genom en för långt och alltför liberalt uppmuntrad *importhandel* den i följd af annuitetsbeloppen till utlandet utgående gren af den penningeström, som för cirkulationen inom landet vore så väl behöflig, än ytterligare ökas, såsom förhållandet i sjelfva verket under sednaste årtionde varit, så synes det mig, att anledningarna till det nu så allmänt kända och öfverklagade penningebetrycket i vårt land uti dessa förhållanden äro att söka och förnämligast hafva sin naturliga förklaring.

Det, som särskildt i afseende å allt detta förtjenar att releveras och väl betänkas, är efter mitt omdöme det statsekonomiska misstag, som ligger deruti, att man för den merkantila lagstiftningen begynte konsiderationslöst och utan internationel reciprocitet lägga den s. k. frihandels kosmopolitiska idéer till grund, samtidigt med besluten om upplåning utrikes af medel för jernvägsbyggandet, och oafsedt den betydliga skuld utrikes, hvari redan den tiden landet genom hypotheksföreningarnes upplåningar häftade. Man skall, Mine Herrar, måhända invända att, då öfverdrift af importhandel snart hämmar sig sjelf genom importörernes oförmåga att betala sin utländska skuld i brist af tillräcklig vaxeltillgång för verkställd export, och importen likväl hittills kunnat betalas, enär den är efter år kunnat fortsättas, sådant ju borde bevisa att tillgångar funnits. Ja väl; men huru beskaffade tillgångar? Icke en tillräcklig *varuexport*, utan till en ganska betydlig del en *obligationsexport*, hvilken till en början återverkar på samma sätt som den förra, men hvars fortsatta verkningar snart begynda bära vittne derom, att källan för dess disponibilitet är — lån. Så länge obligationsexporten tid efter annan förnyades och fortgick, d. v. s. så länge det ena stora lånet efter det andra utrikes upptogs, blefvo likväl följderna mindre kännbara eller synliga; det ena hjälpte det andra. Nu deremot, sedan upplåningarna åtminstone för Statens räkning minskats eller upphört, nu träda de fram i ganska bistra drag.

Hvad blodet är för människokroppen, det är penningekapitalet för samhällskroppen. Likasom den förra, för att förblifva fullt frisk och rörlig, har behof af en viss blodmassa, ständigt cirkulerande med normal hastighet, så har ock den sednare för sin friska verksamhet behof af en viss penningemassa, som gagnar desto mer, ju raskare dess omlopp

är. Underkastas den friska människokroppen periodiska åderlätningar under en längre tid, så aftynar den och förslappas. Ledes från samhällskroppen en kanal, som periodiskt bortför från dess behöfliga penningmassa en större del, än kapitalbildningen förmår ersätta och åt reproduktionen bevara, så aftynar den och förslappas. Det ena, Mine Herrar, är naturlag likaväl som det andra.

En ledamot af denna Kammare har emellertid lifligt förordat aflåtande till Kongl. Maj:t af en skrifvelse med ungefär det innehåll, som Utskottet föreslagit, hvori dock företrädesvis skulle framhållas vigten deraf, att jordhypothecksföreningarne kunde återfå sin förra rätt till låneoperationer på egen hand och befrias från sitt nuvarande beroende dervid af allmänna hypothecksbanken, hvilken, enligt samme talares yttrande, icke förmått att till fulla motsvara de förras lånebehof. Som likväl denna institution, sedan år 1861, då den först trädde i verksamhet, och till innevarande tid lyckats att, ehuru penningställningen på den Europeiska marknaden under samma period ofta varit ganska brydsam, upp-negotiera för jordbrukets behof, såsom jag förut nämnt, omkring 55 millioner, d. v. s. något öfver 9 millioner R:dr på år, torde man icke med skäl kunna klaga öfver dess verksamhet, helst det lika litet står i allmänna hypothecksbankens som någon annans magt att efter behag beherska penningetillgångarne. Då frågan om denna inrättning på riksdagen år 1860 behandlades, var det dessutom hardt nära, att dess rätt till utländsk upplåning utan Riksdagens speciela samtycke skulle inskränkas till 30 millioner R:dr; en mening, som icke saknar skäl, i betraktande deraf, att det ej för samhället kan vara ligkiltigt, huruvida dess jord obegränsadt må kunna af enskilda föreningar efter behag pantförskrifvas åt utländska kapitalister; och hvad åter angår, att återgifva åt dessa enskilda föreningar en sådan obegränsad upplåningsrätt i fremmande land, som de tillförenc i fri konkurrens med hvarandra utföfade, det vore numera att undergräfvä, om ej helt och hållet tillintetgöra, krediten ej blott för dem, utan ock för Staten.

Uti allt hvad jag nu haft äran anföra ligger tydligt uttalad min åsigt, att nemligen någon underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t i anledning af ifrågavarande Betänkande icke borde aflåtas. Hvad Utskottet föreslagit i detta hänseende är dels af beskaffenhet att icke träffa målet, dels sådant, som erfordrar ytterligare pröfning, innan det framlägges såsom förslag. Jag betviflar, för min del, högelingen, huruvida på den tryckta penningställningen någon lindrande inverkan deraf ens kunde förväntas. Den utgår från andra orsaker, dem jag nu i korthet efter min öfvertygelse sökt påpeka, och botemedlen böra lämpas derefter. Den är icke tillfällig, eller en vanlig handelskris, utan kommer att fort-fara, till dess den inhemska kapitalbildningen hunnit på naturlig väg förkofra och förstärka sig så, att den segrar; och denna naturliga väg heter i korthet: sparsamhet och den inhemska omsättningens befordrande i främsta rummet. Derom äro alla statsekonomer ense, och all erfarenhet bekräftar det, att ett lands utrikes handel alltid eger en underordnad betydelse i jemförelse med den inhemska. Den bör dock visserligen icke försummas, såsom ett städse verksamt medel till samband emellan nationerna, en sporre till företagsamhet och täflan, en kulturens spridningsväg och derjemte en kanal för landets varuomsättning; men

reciprociteten är, enligt regeln, en hufvudprincip för dess ömsesidigt gagneliga verksamhet, såväl hvad den aktiva som den passiva handeln angår. I fråga om den inhemska omsättningen åter ligger reciprociteten uti sjelfva den fullständiga omsättningsfriheten i det inre, och ju säkrare och hastigare producenten der, om äfven af de minsta varuvärden, träffar köpare och konsumenter, desto lifligare blir reproduktionen, desto friskare bibehållas de produktiva krafterna. Att under många månader få vänta på köpare af sina varuprodukter och ligga i förskott för produktionskostnaden, är icke fördelaktigt för en reproduktiv kapitalbildning. »Förmögenhetens tillväxt står alltid uti ett jemnt förhållande till omsättningens hastighet», säger en af våra utmärktaste statsekonomer, och denna grundsats förtjenar att man under alla omständigheter tager vara derpå, men framför allt uti ett med så vexlande naturförhållanden utrustadt, och så glest bebodt land, som vårt. Ämnet är rikt, men jag bör dock nu sluta.

Herr Wallenberg: Grefve Sparre har framlagt ett temligen omfattande skrifvelseförslag, som förtjenar en närmare granskning. I ingressen säges, att Riksdagen »under näringarnes i allmänhet tryckta ställning ansett för samhället af vigt att åt jordbrukets angelägenheter särskildt egna sin omsorg». För min del tror jag, att i närvarande stund är jordbruket i åtnjutande af gynnsammare konjunktioner, än någon af landets öfriga hufvudnäringar, och det kan då ej vara konsekvent, att taga näringarnes betryck till premis och omsorgen om jordbruket till konklusion. Efter ingressen skulle följa uttalande af Riksdagens tacksamhet för den omsorg Regeringen egnat åt frågan om grundskatternas aflösande. Vi hafva i dessa dagar erhållit grundskattskomitéens digra Betänkande. Det är möjligt, att Grefve Sparre hunnit taga kännedom om och appropfondera detta Betänkande; jag har ej kunnat göra det, och jag förmodar, att förhållandet är detsamma med flertalet af Kammarens ledamöter. Jag hemställer då, om det kan vara lämpligt, att vi nu obesedt tacka Regeringen för detta Betänkande och så kanske vid nästa riksdag lemna ett svar å Betänkandet, som ej uttrycker någon tacksamhet alls. Frågan är, enligt min åsigt, för tidigt väckt, och bör ej intagas i den underdåniga skrifvelsen. Vidare skulle framställas önskan om inrättandet af ett nytt embetsverk för jordbrukets angelägenheter. Vi veta, att tillfälligt Utskott inom Andra Kammaren för närvarande är sysselsatt med en vidlyftig motion angående embetsverkens omorganisation, vi veta att man sträfvat, att, så vidt möjligt är, reducera embetsverken, och nu vill man i en hastig vändning skapa en ny centralmyndighet, utan att egentligen hafva klart för sig hvad denna myndighet skulle få att göra. Bättre skäl bör man hafva för en sådan hemställan, än en viss benägenhet att kunna fylla några rader i en underdånig skrifvelse. Frågan är ännu så outredd, att den väl tål att hvila ännu en tid. Äfvenledes skulle man anhålla, att Kongl. Maj:t måtte taga i ompröfning allmänna hypotheksbankens organisation. Mig synes, att det är bäst att låta hypotheksbankens organisation tagas under skärskådande af bankens egna delegare och att deras initiativ ej får förnärmas. Hypotheksbankens delegare äro Sveriges jordbrukare, genom de särskilda hypotheksföreningarne. Desse veta nog sjelfve att göra

sina rättigheter gällande, och framkomma de med några antagliga förslag, så skola nog dessa vinna Riksdagens och Representationens bifall. Men vi ega ingen rätt att blanda oss i hypoteksbankens angelägenheter, så vida den ej vidtager åtgärder till förfång för Statens finanser och kredit. Detta har ej skett, och då hafva vi ingen rätt att frantaga delegarne deras initiativ. Derjemte skulle föreslås, att de enskilda banker, som hädanefter inrättades, skulle åläggas infria sina banksedlar med silfver. Jag har aldrig kunnat rätt förfakta de enskilda bankerna, förrän alla sådana erhållit lika rättigheter genom en allmän författning. Vi hafva nu fått en sådan, och då vill man genast göra ett afsteg från den på författningen grundade likställigheten, d. v. s. man vill skänka ett privilegium åt de äldre bankerna, åtminstone så länge deras oktroj räcker, enär dessa skulle vara befriade från de med en silfverinvexling förknippade kostnader. Detta är en orättvisa, som jag ej kan tillstyrka. Anser man en reform i denna riktning önskvärd, bör den ske genom en förändring af 72 § Regeringsformen, så att silfver blefve enda gällande myntfoten i Riket, ty då behöfdes ej något särskildt stadgande för de enskilda bankerna. Hvad denna reform i öfrigt beträffar, så tror jag ej, att den skulle medföra en sådan lycksalighet, som man väntat — den komme bland annat att förorsaka åtskilliga kostnader i och för silfvertransport — men den skulle ej heller framkalla de vådor, man å andra sidan befarat. Finland, hvars kapitalstyrka vida understiger vår, har nyligen utan olägenhet genomfört reformen; ingen tvingas att emottaga Finska bankens sedlar.

När man sålunda reducerar dessa punkter till det antagliga, så återstår så obetydligt, att jag hyser stora betänkligheter, huruvida det kan vara skäl att aflåta någon skrifvelse. Vi hafva vid Riksdagens början tillsatt ett Utskott för att utreda jordbrukarnes ställning. Detta Utskott har på ett ganska nöjaktigt sätt fullgjort sitt åliggande; det har framställt ställningen sådan den är, och intrycket af Utskottets skildring blir ovilkorligen: är icke nöden större! Jag vågar tillägga, att den icke är större, än man i allmänhet kan vänta sig under 60 graders latitud. Detta är ej ett klimat, der man får dansa på rosor. Vi få ej lefva högt, derföre att vi under några år uppdrifvit vår export genom att exportera räntebärande obligationer, och då nu denna källa utsinat, måste vi återgå till den gamla regimen, till ett mera sparsamt lefnadssätt. Göra vi det, skall allt reda sig sjelf. Men då nu Utskottets Betänkande i sin helhet gör ett sådant intryck, så frågar jag, om det kan vara skäl, att, derföre att Utskottet framställt åtskilliga småsaker, hvilka i och för sig kunna vara ganska nyttiga, men dock äro af mindre vikt, om det kan vara skäl, säger jag, att tillgripa en så storartad åtgärd, som att ingå till Kongl. Maj:t med en skrifvelse. Denna skulle utgöra ett slags verifikation å att verkligen förlägenheten vore stor, och då blefve attiraljen alltför storartad i förhållande till de små botemedel man föresloge. Jag hemställer således, att Betänkandet måtte, med tacksamt erkännande af Utskottets arbete och noggrannhet, läggas till handlingarne.

Grefve Mörner, Carl Göran: Jag har egentligen begärt ordet med anledning af de anmärkningar, en värd talare riktat mot det af

Grefve Sparre framställda förslag till skrifvelse. Den värde talaren nämnde, angående den deri förekommande punkten: att sättet för krono-uppbörden i möjligaste mätto måtte förenklas, och att tvänne uppbörds-stämmor årligen måtte anordnas, att denna fråga vore beroende på Kongl. Maj:ts pröfning. Jag tror mig veta, att den hunnit längre, att den är afgjord af Kongl. Maj:t och afslagen. Frågan blef föremål för Kongl. Maj:ts pröfning i följd af en Rikets Ständers skrifvelse, veder-börande embetsverk blefvo hörda, jag har sjelf deltagit i afgifvande af utlåtande deröfver, men resultatet blef, att frågan icke ansågs kunna föranleda till någon åtgärd »för det närvarande». Landtbruksakademien tog sig den friheten att göra en framställning till Finans-departementet i samma ärende, men erhöll derpå ett ganska snävt svar, ungefär antydande, att det låg utom akademiens befogenhet att befatta sig dermed.

Samme talare anmärkte, att sparbankerna äro enskilda inrättningar, som sköta sig sjelfva, och att således icke Riksdagen bör i detta afseende vidtaga någon åtgärd. Då Andra Kammaren uteslutit den punkt, som handlar härom i Utskottets förslag, synes det icke vara skäl att denna Kammare intager någon hemställan i detta afseende i skrifvelsen, men det torde dock icke kunna anses olämpligt, om någon åtgärd vidtoges för inrättande af sparkassor vid större arbetsföretag, ty det är temligen känt, att en stor del af de arbetare, hvilka vid sådana företag varit sysselsatte, hafva lemnat omsorgen om sin familj åt kommunens fattigvård.

En talare har sagt, att den punkt i Grefve Sparres förslag, som berör hypotheksbanken, skulle innefatta anhållan om åtgärders vidtagande för anskaffande af lån till obegränsadt belopp, men jag kan icke finna något uttryck i punkten, som antyder sådant. En annan talare delade äfven den åsigten, att en framställning i afseende å hypotheksbanken icke vore tjenlig. Jag får i afseende å denna punkt erinra Kammaren om hvad Kongl. Maj:t yttrat i den förordning, som den 26 April 1861 utfärdades med stadgar för hypotheksbanken. Deri säger Kongl. Maj:t:

-----

Denna stadga utfärdades således med uttalande af den åsigt, att förändringar i densamma vore af behovet påkallade, och mången, som genomläste denna strof, föreställde sig, att inom kort Kongl. Maj:t skulle framställa förslag om afhjelpande af de brister, som vid stadgans utfärdande voro erkända. Men något sådant har hittills icke afhörts. Då vi nu under åtskilliga riksdagar väntat derpå, vore det väl icke så otjenligt, att något åtgöres. — Frågan om ändring i lagstiftningen angående handelsboks vitsord, har en talare ansett vara af ringa vikt, emedan det skulle hafva visat sig, att åtskilliga handlande förstätt att förse sig med skuldsedlar af vissa kunder, och att derigenom handelsboks vitsord icke mycket kommer i fråga. Huru gamla dessa fordringar hafva varit, är icke bekant, men det torde vara temligen sannolikt, att, innan räkningarne utbyttes mot reverser, åtskilliga under tiden beräknade räntor på bodskulden hafva förökad räkningens kapital. För den, som känner, hvilket nät af blodiglar, benämnda landthandlande, finnes

utbreddt öfver landet, och huru desse söka att på allt sätt draga åt sig det lilla, som landtmannen kan spara ihop, torde det vara klart, att räkningarne icke böra stå alltför länge, så att köparen sedan utsättes för prejeri och öfverraskas af en ofantligt stor räkning.

Angående den sista punkten i Grefve Sparres förslag, torde jag böra underlåta att yttra mig derom. Jag tror, att den deri berörda fråga behöfver en fullständigare utredning. Då Kongl. Maj:t vid 1856 års riksdag ifrågasatte ett nytt departement för jordbruket och allmänna arbeten, föll förslaget derom, emedan några för jordbruket alltför mycket ifrande personer framställde ett kontraförslag. Jag tror, att en delning af de göromål, som tillhöra Finans-, Civil- och Ecklesiastikdepartementen skulle mycket gagna landet i sin helhet, men denna fråga kan icke behörigen handläggas af någon annan än Kongl. Maj:t.

Friherre Tersmeden: Jag har egentligen begärt ordet med anledning af den punkt i Grefve Sparres förslag, som angår en förändrad organisation af hypoteksbanken. Vid denna riksdag hafva motioner i denna syftning blifvit väckta, men Banko-Utskottet har förklarat sig anse, att Riksdagen icke borde i sådana frågor, som berörde hypoteksföreningarne, taga initiativet, sedan Kongl. Maj:t och Rikets Ständer en gång bestämt lagen för hypoteksbanken, utan att detta initiativ borde lemnas åt hypoteksföreningarne genom deras ombud vid hypoteksbankens bolagsstämma. Denna åsigt har sedan blifvit godkänd af Riksdagen, och jag hemställer, om det vid sådant förhållande kan vara skäl, att hos Kongl. Maj:t nu anhålla om en förändrad organisation af hypoteksbanken. En värd talare har sagt, att inga förändringar gjorts i stadgarne för hypoteksbanken, sedan denna stiftades, men jag får påminna derom, att sednast vid sista riksdagen flera förändringar deri gjordes till lättnad för hypoteksbankens operationer. Man har här ansett, att hypoteksbankens verksamhet icke varit sådan, som den borde kunnat vara. Hypoteksbankens verksamhet består egentligen i att skaffa penningar åt hypoteksföreningarne, men detta beror icke endast på hypoteksbanken, utan äfven på möjligheten att anskaffa sådana, isynnerhet på de villkor, hvilka lagen ända till sista riksdagen bestämde. Efter de sednaste förändringarne är det en möjlighet för banken att utlemna pengar, ehuru mot högre ränta. Att, då man icke har något annat hufvudsakligt att anmärka mot institutionen, än att den icke kunnat skaffa så mycket penningar, som jordbruket behöft och önskat, aflåta en skrifvelse till Kongl. Maj:t angående en förändring af hypoteksbanken, synes mig icke vara skäl. Under de 6 år banken existerat, har den till hypoteksföreningarne utlemnat 55 millioner R:dr och deraf 6 millioner under de sednare svåra åren; 5 millioner af de inhemska obligationerna hafva blifvit afsatta inom landet. Man bör väl hafva tänkt sig för, huru man vill organisera banken, innan man derom skriver till Kongl. Maj:t, och jag anhåller derföre, att ifrågavarande punkt måtte utgå ur Grefve Sparres förslag.

Herr von Gegerfelt: Jag anhåller att få modifiera mitt förut framställda yrkande, så att jag instämmer med Friherre Sprengtporten.

Herr Faxe: Äfven jag anhåller att få instämma med Friherre Sprengtporten.

Herr Ekenman: Ehuru jag anser, att diskussionen angående detta Betänkande kunde vara slut, har jag dock funnit helt naturligt, att åtskillige talare i fråga om en skrivelses aflåtande äfven kastat en blick på de punkter, som den skulle omfatta. Fastän hvad Grefve Sparre föreslagit icke i alla hänseende är för mig fullt tillfredsställande, ber jag dock att få understödja hans förslag.

Utskottet har fullgjort hvad det ansett vara sin pligt. Huru Utskottet fullgjort det, tillhör Kamrarne att bestämma. För Utskottet ligger dock en tillfredsställelse deri, att Utskottets förslag blifvit till större delen gillade. Det vore att beklaga, om detta förslag helt och hållet förkastades af Kamrarne. Jag har funnit, att det bemötts med både gillande och ogillande och det har varit för Utskottet att förvänta, men Utskottet har svårigen kunnat förvänta, att man skulle räkna Utskottet till last åtskilligt, som icke förekommer i Utskottets Betänkande. Så yttrade en talare nyss, att Utskottet velat, att man skulle afhjelpa förlägenheten endast med lån, men jag frågar: hvar i Utskottets Betänkande förekommer något, som hänsyftar på att låna? Tvärtom har Utskottet velat förekomma lån och hänvisat hvar och en till sig sjelf, till sina egna krafter. Men Utskottet har ansett nödvändigt att till förekommande af de kriser, hvilka eljest periodisk skola återkomma, tillse, i hvad mån förändringar i den finansiela lagstiftningen, i kreditlagstiftningen, böra ega rum.

Jag vill icke upptaga tiden med att söka gendrifva de anmärkningarna, som blifvit framställda mot Utskottets förslag, utan inskränker mig till att anhålla om bifall till det af Grefve Sparre framställda förslag.

Herr Wærn: Af hvad jag i går yttrade i denna fråga torde vara klart, att jag anser Utskottets förslag stå utanför grundlagen, i det att Utskottet befattat sig med frågor, hvilka jag anser icke kunna blifva föremål för Riksdagens pröfning och beslut. Jag är visserligen af den åsigten, att det nuvarande betrycket icke kan afhjelpas genom annat än sparsamhet, arbetsamhet och klokhet, och jag anser visserligen icke, att något kan vinnas med en skrivelse till Kongl. Maj:t, men, då tankarne härom synes vara delade, vill jag icke motsätta mig den af Grefve Sparre föreslagna skrivelse. Deri finnas dock 2 punkter, mot hvilka jag måste nedlägga min protest. Den första är, att enskilda banker, som framdeles komma att bildas, måtte åläggas att inlösa sina sedlar med silfver. Denna fråga är ännu icke så utredd, att Riksdagen deröfver bör yttra sig, och för öfrigt torde icke ett sådant stadgande kunna införas, så länge 72 § Regeringsformen qvarstår oförändrad. Den andra punkten i Grefve Sparres förslag, som jag icke kan gilla, är, att alla jordbruket rörande angelägenheter skulle handläggas af en centralmyndighet för dessa angelägenheter, under chefen för Civil-departementet. Jag kan icke inse, huru jordbrukets betryck härigenom skulle kunna afhjelpas, och dessutom torde det väl vara lämpligast, att Kongl. Maj:t tager initiativet i en sådan fråga.

Jag anhåller på dessa skäl, att Grefve Sparres förslag måtte gillas med uteslutande af de tvänne af mig nu anmärkta punkterna.

Herr



Herr Arrhenius: Ehuru jag visserligen ej delar alla de åsikter, som framställts i Utskottets förevarande Betänkande, anser jag dock för min pligt att bemöta några af de mot samma Betänkande gjorda anmärkningar. Man har påstått, att Utskottet skulle hafva förbisett den vigtiga frågan om afsättning af landets produkter och att Utskottet just genom detta förbiseende skulle hafva begått stora och väsendtliga fel. Utskottet har dock med tydliga ord framhållit vigten af att de inhemska näringarne blomstra och att för dem inom landet skapas en rik och lönande marknad; och Utskottet har äfven i 14:de punkten gjort en hemställan i sådan riktning. Äfvenledes har yttrats, och detta med skäl, och det är ett ord att taga vara på, att vår vigtigaste exportartikel under sednare åren har varit våra egna obligationer. Detta erkännes, men, just för att kunna tillvägabringa en inhemsk obligationsrörelse, har Utskottet afgifvit ett förslag härom, och antages detta, så skola vi ej längre behöfva lefva af »importerade utländska fiktioner». Man har ock påstått, dels att de åtgärder Utskottet föreslagit skulle vara få, dels ock att de skulle vara för obetydliga. Härom må vi ej tvista — en åtgärd kan vara af större vikt än dussintals andra — men jag hemställer dock om de förslag, som af Utskottet framställts rörande grundskatternas kapitalisering och medlens användande för jordbrukets framtida utveckling, vidare rörande förbättring uti kreditlagstiftningen och allt hvad dermed eger sammanhang, rörande åtgärder för underlättande af kapitalbildningen, så att trefnad och välmåga må kunna träda i stället för nu rådande förlägenhet och betryck — jag frågar: äro dessa förslag så obetydliga, så föga värde att beaktas?

Då jag ej har utsigt att inom Kammaren bifall nu kan erhållas till Utskottets förslag i dess helhet, inskränker jag mig att yrka bifall till det af Grefve Sparre framställda amendement?

Grefve Sparre: Det är naturligt, att ett sådant förslag, som det af mig framställda, skulle från ett och annat håll möta motstånd, men jag måste protestera mot en i Stockholm bosatt ledamots åsigt, att det icke är så farligt med den rådande förlägenheten, utan att det nog reder sig. Jag svarar Herr Wallenberg härpå, att han icke vet, huru det förhåller sig i landet. Den, som bor i landsorten och såsom jag handlägger 15 å 16,000 utsökningsärenden om året, känner bäst, huru verkligen beklaglig den nuvarande ställningen är. Det har blifvit anmärkt mot mitt förslag, att jag deri talat om näringarne i allmänhet först, och slutat med jordbruket. Ja, Mine Herrar! detta har jag gjort derföre, att jordbruket på det bestämdaste är beroende af de öfriga näringarne, och, då jordbruket är vår modernäring, kan det icke vara något fel, att jag slutat med detsamma. Herr Wallenberg har vidare sagt, att de förslag, Utskottet framställt, icke äro af den vikt, att de berättiga oss att vidtaga en så storartad åtgärd, som att aflåta en skrivelse i ämnet till Kongl. Maj:t; men, Mine Herrar! huru många gånger har icke Representationen ingått till Kongl. Maj:t med skrivelser i vida mindre vigtiga ämnen än detta, och det betryck, som i allmänhet råder, är verkligen tillräckligt, för att utgöra föremål för en underdänig skrivelse. Jag väntar mig visserligen icke några underverk till följd af en sådan

skrifvelse, men, då denna fråga omfattats med uppmärksamhet i hela Riket och det påtagligen svider i landet, så vill jag ej påtaga mig ansvaret derför, att hela saken lägges under bordet och att denna Kammare icke vill lyssna till ropen om bistånd.

Hvad nu angår skrifvelsens innehåll, så anser jag det vara hufvudsaken, att förändringar vidtagas i hypothecksbankens stadgar. En orsak till det rådande betrycket bland jordbrukarne är, enligt min tanke, att hypothecksbankens utlåning från början skett med för stor frikostighet, eller att de beviljade lånen utlemnats till hela beloppet på en gång. Jag anser en grundväsendtlig förändring af hypothecksbanken vara af behovet oundgängligen påkallad, och anser det vara synnerligen önskvärdt, att den upphörde med att upptaga stora utländska lån, utan i stället befordrade en inhemsk lånerörelse. Man har sagt, att initiativet till dessa förändringar borde utgå från hypothecksföreningarne. Men, Mine Herrar! det går i allmänhet icke bra med lagstiftningen i Sverige, derföre, att initiativet tages af Representationen. Den rätta gången är, att förslagen prövas af de krafter, Kongl. Maj:t har till sin disposition, och att de derefter framläggas för Representationen. Jag, som sjelf i många år suttit och fnaskat i Lag-Utskottet, har mig nogsam bekant, huru öfverflödiga de förslag, som derifrån utgå, ofta äro, men jag kan icke alltid afstyrka dem; man beskyller mig nog ändock för att hafva smak för att afrätta lagförslag.

En förändrad organisation af hypothecksbanken, en förändring i afseende å uppboordsstammorna, en förändrad lagstiftning i afseende å realkrediten och inskränkningar af missbruket i fråga om personalkrediten, ett ändamålsenligt ordnande af sparbanker, allt detta utgör en tillräcklig anledning för mig att i jordbrukets intresse påyrka en skrifvelses aflåtande till Kongl. Maj:t. Vill man, på sätt en talare yrkat, utesluta den del af mitt förslag, som angår enskilda bankernas skyldighet att inlösa sina sedlar med silfver och inrättandet af en centralmyndighet för jordbrukets angelägenheter, må man göra det; det är en smaksak. Jag tror, att det återstående af mitt förslag till fullo berättigar en skrifvelses aflåtande.

Friherre Sprengtporten: Då flere ledamöter instämt i det af mig framställda förslag, anhåller jag, att detsamma måtte för Kamraren uppläsas.

Sedan förslaget blifvit uppläst, yttrade

Friherre Sprengtporten: För hvar och en, som behagat fästa uppmärksamhet vid mitt uppträdande, så väl vid denna som vid föregående riksdagar, torde det vara klart, att det nu upplästa förslaget ej härrör från någon obenägenhet mot jordbruket eller mot våra näringar i allmänhet. Då för öfrigt Riksdagens åsichter, om de än ej framläggas i någon skrifvelse, ej kunna blifva Regeringen obekanta, tror jag, att ett sådant beslut, som det af mig föreslagna, skall väga vida mera än en skrifvelse enligt Grefve Sparres förslag. Orsaken, hvarföre jag framlagt mitt förslag, har varit formela skäl. Jag anser nemligen ej formenligt att på grund af sådana premisser, som Utskottet anført, aflåta

en skrifvelse, som skulle fästa sig just vid de obetydliga orsakerna till jordbrukets ställning, men förbigå de väsendtliga.

Jag yrkar fortfarande bifall till mitt förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, förmälte Herr Grefven och Talmannen, att i afseende å det förevarande Utlåtandet hade afgifvits följande yrkanden, nemligen: af Friherre Sprengtporten, att Kammaren måtte fatta ett så lydande beslut: »att Utskottets framställningar och förslag, oansedt desamma i många delar äro förtjenta af uppmärksamhet, likväl icke anses böra gifva anledning till någon underdånig framställning till Kongl. Maj:t»; af Grefve Sparre, att Kammaren skulle fatta ett beslut af följande innehåll:

att Riksdagen, som, under näringarnes i allmänhet tryckta ställning, ansett för samhället af vigt att åt jordbrukets angelägenheter särskildt egna sin omsorg, beslutar att i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, med tacksamt erkännande af den uppmärksamhet, Kongl. Maj:t täckts förklara sig vilja egna frågan om en ändamålsenlig aflösning af grundskatterna, i underdånighet anhålla;

att sättet för kronouppbörden i möjligaste måtto förenklas och att tvänne uppbördsstämmor årligen måtte anordnas;

att åtgärder måtte vidtagas till befrämjande i allmänhet af sparbanksväsendets tidsenliga utveckling och anordnande samt att särskildt sparkasseanstalters inrättande vid alla större allmänna arbetsföretag anbefallas;

att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida i hypoteksbankens organisation kunde vidtagas sådan förändring, att densamma bättre, än hittills skett, motsvarade sin bestämmelse;

att enskilda banker, som framdeles möjligen komma att bildas, måtte åläggas skyldigheten att inlösa sina sedlar med silfver;

att, jemte de under utarbetning varande förslag till förändrad lagstiftning för realkreditens befrämjande och stärkande, måtte tagas i nådigt öfvervägande, huruvida det genom Kongl. Förordningen den 4 Maj 1855 för handelsbok medgifna vitsord måtte, till afvärjande af ett skadligt kreditbruk, inskränkas eller upphävas;

samt att jordbruket rörande angelägenheter måtte handläggas af en centralmyndighet för dessa angelägenheter under chefen för Civildepartementet;

och slutligen af Herr Wærn, att Grefve Sparres ofvan omförmälda förslag måtte antagas, dock med uteslutande af de delar deraf, som lydde sålunda: »att enskilda banker, som framdeles möjligen konne att bildas, måtte åläggas skyldighet att inlösa sina sedlar med silfver; samt att alla jordbruket rörande angelägenheter måtte handläggas af en centralmyndighet för dessa angelägenheter under chefen för Civildepartementet».

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på bifall till allt hvad Utskottet i de särskilda punkterna af förevarande Utlåtande yttrat och hemställt, hvartill svarades nej, sedermera proposition på bifall till Friherre Sprengtportens förslag, då svaren utföllo med många ja, blandade med nej, vidare proposition på antagande af

Grefve Sparres förslag, hvilken proposition besvarades med många nej jemte några ja, och slutligen proposition på bifall till Herr Wærns förslag, hvarvid svarades många nej, blandade med ja: hvarefter och sedan proposition på antagande af Friherre Sprengtportens förslag förnyats samt med talrika ja, blandade med nej, besvarats, Herr Grefven och Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Flere ledamöter begärde votering.

Efter förmälan, att Kammararen egde att bestämma, hvilketdera af de öfriga yrkandena borde intagas i kontrapositionen vid den blifvande voteringen, framställde Herr Grefven och Talmannen proposition derå, att Herr Wærns förslag skulle utgöra kontrapositionen, och då dervid svarades många ja jemte några nej, förklarade sig hafva funnit ja öfvervägande.

Uppsattes och justerades följande voteringsproposition:

»Den, som vill, att Kammararen, med anledning af Särskilda Utskottets för jordbrukets angelägenheter Utlåtande N:o 3, skall besluta, att Utskottets framställningar och förslag, oansedt desamma i många delar äro förtjenta af uppmärksamhet, likväl icke anses böra gifva anledning till någon underdånig framställning till Kongl. Maj:t, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, antager Kammararen följande förslag till beslut:

»att Riksdagen, som under näringarnes i allmänhet tryckta ställning ansett för samhället af vigt att åt jordbrukets angelägenheter särskildt egna sin omsorg, beslutar att i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, med tacksamt erkännande af den uppmärksamhet, Kongl. Maj:t täckts förklara sig vilja egna frågan om en ändamålsenlig aflösning af grundskatterna, i underdånighet anhålla:

att sättet för krono-uppbörden i möjligaste måtto förenklas och att tvänne uppbördsstämmor årligen måtte anordnas;

att åtgärder måtte vidtagas till befrämjande i allmänhet af sparbanksväsendets tidsenliga utveckling och orduande samt att särskildt sparkasse-anstalters upprättande vid alla större allmänna arbetsföretag anbefallas;

att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida å hypotheksbankens organisation kunde vidtagas sådan förändring, att densamma bättre, än hittills skett, motsvarade sin bestämmelse;

att, jemte de under utarbetning varande förslag till förändrad lagstiftning för realkreditens befrämjande och stärkande, måtte tagas i nådigt öfvervägande, huruvida det genom Kongl. Förordningen den 4 Maj 1855 för handelsbok medgifna vitsord måtte, till afvärijande af ett skadligt kreditbruk, inskränkas eller upphävas.

Sedan voteringspropositionen blifvit anslagen, verkställdes omröstningen; och befunnos vid dess slut rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 60;  
Nej — 37.

Föredrogs ånyo Andra Kammarens den 3 och 4 dennes bordlagda protokolls-utdrag N:o 308, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 40, angående väckta förslag, om ändring i förordningen rörande prestval.

Härvid förekom:

1:o *Andra Kammarens beslut i anledning af Utskottets hemställan å sid. 4.*

Herr Björck: Hvad Andra Kammaren beslutat i afseende på förändring af Kongl. Förordningen om prestval är en sak, som är väl värd uppmärksamhet, äfven om man icke vågar tillstyrka hvad motionären i detta hänseende föreslagit. Det är sannt, att, som det för närvarande är ställt med prestval, man icke kan anse, att detta har sin fulla grund i uppfattningen af församlingsmedlemmarnes rättigheter och behof i detta hänseende. Detta sätt har likväl uppkommit på historisk grund och bibehållit sig under tidernas lopp. En rubbning af detta förhållande fruktar jag kunde medföra stora olägenheter och vara en åtgärd, som icke motsvarade den ställning, hvori församlingsmedlemmarne ännu befinna sig, i afseende på förmågan att bedöma hvad som är deras eget sanna bästa. Jag kan dock icke gilla den grund, hvarpå Utskottet afslagit motionen, då Utskottet på sid. 4 af Utlåtandet säger: »Men så länge aflöningen från församlingen till själasörjaren utgår förnämligast af blott en del af församlingsmedlemmarne, och, vid slikt förhållande, med antagande af det motionerade valsättet, följden skulle blifva, att personer finge deltaga i utseende af pastor och kunde dervid bestämma valets utgång, hvilka icke togo del i hans aflönande, som innefattade orättvisa emot de lönegifvande församlingsboarne» etc. Äfven om den grundsats är af ålder rotfäst, att i den mån, man underhåller pastor, skulle man äfven hafva rättighet att tillsätta honom, så är dock detta förhållande icke det, som skulle inträda, om kyrkan vore i det skick, hvori man hoppas att den skall komma och hvori den var vid kristendomens början. Det är icke rätt, hvarken att anse kyrkan eller Staten endast som ett aggregat af individer och således här antaga en lika rätt för alla, ej heller att beräkna hvars och ens rättigheter efter hvad han bidrager i penningar. Kyrkan och Staten måste hvar för sig anses som en organism; och, som jag sagt i afseende på en annan vigtig förändring, som rörde Staten, vore det önskligast, att hvar och en kunde erhålla rättigheter till deltagande i kyrkans angelägenheter, i den mån han vore kvalificerad att utöfva dem. Ser man på den äldsta kyrkan, så finner man icke någon af dessa principer, hvarken penningens eller personlighetens grund der vara gällande. Så vidt jag kunnat spåra i urkunderna, var i den äldsta kyrkan en viss aristokratisk tendens i detta

hänseende rådande. Man behöfver blott se i Apostlagerningarne för att finna, att det var deras sak, som hade uppsigt öfver församlingen, såsom en Thimotheus och Titus, att leda dess val. Derför tror jag, att det har god grund för sig, att förslag upprättas af kyrkostyrelsen. Hvad tillsättningen beträffar, kan man icke finna, att den på den apostoliska tiden, eller i tiden närmast derefter, skett genom omröstning, der hvar och en skulle haft lika mycket att säga, eller den, som lemnat de största bidragen, haft mest att säga; utan man möter i detta afseende det vittnesbördet, att församlingen åt framstående män lärer uppdragit att utse dem, som skulle blifva dess föreståndare. Det är icke min mening, att, vid den ställning församlingarne nu hafva, man skulle återgå till samma ordning, som i den äldsta kyrkan egde rum; men det är godt att se, hvartill denna syftat, och förstå att äfven, i den mån den kristliga andan och lifvet utvecklas, man kan närma sig till de förhållanden, som i början egt rum.

¶ Då således, fastän den ordningen, att hvar och en eger rösträtt, i förhållande till de bidrag han lemnar till pastors underhåll, i många afseenden icke är sådan man skulle önska, man likväl icke heller kan påstå, att det blefve bättre, om afgörandet lemnades åt individernas omröstning, utan denna rättighet borde bero på kvalifikation, som det knappast torde vara möjligt att göra gällande, så tror jag det vara bäst att tills vidare bibehålla ordningen sådan den är. Jag tror också, att denna, i vårt land rotfästade ordning, kan betraktas ur en ädlare synpunkt, än Utskottet gjort. Då man vet, att hemmansegare på landet äro de, af hvilka de fattigare, torpare och backstugusittare äro beroende, vore det vackert, att anse de förre stå i ett paternelt förhållande till dessa sistnämnde, och, med en utvidgning af hvad som eger rum inom ett hushåll, der hufvaden eller enka, som står för boet, röstas äfven för barnen, anse, att hemmansegare borde hafva rätt att föra talan för dem, som af honom äro beroende. Om det är den förmögnes kallelse att skaffa många bröd, och stå i samma förhållande till de behöfvande, hvilka han hjälper, som en fader till sina barn, så kan detta vara i någon mån en rättsgrund, att för dem föra talan och att förmögenheten således medför en större rösträtt. Men då man beklagligtvis måste erkänna, att det paternela förhållandet numera mångenstädes ej eger rum, skulle jag icke hafva något emot, att man närmade sig hvad motionären föreslagit, i den mån man kunde anse sådant vara lämpligt. På landet skulle en sådan förändring djupt ingripa i förhållandena, och der vore den därför svårare. Men i afseende på städerna, der något sådant paternelt förhållande mellan den förmögna och den fattige nästan icke finnes, och der alla därför vore mera berättigade att få rösta lika, skulle jag snart vilja ingå på hvad Andra Kammaren beslutat. Detta kan dock icke blifva lag förr, än det först varit under kyrkomötets pröfning. Jag tror ock, att saken är af den beskaffenhet, att den tål att väl betänka, och jag har endast velat uttala mina åsigtter öfver densamma. Vid frågans närvarande ställning kan jag icke annat än tillstyrka bifall till Utskottets hemställan.

Grefve Mürner, Carl Göran: För min del anser jag det närvarande röstsättet vara mera betryggande för att goda val ega rum, än

det af motionären föreslagna; och då jag tror det vara hufvudsaken att goda val ske, anser jag, att man bör nöja sig med det sätt man har, till dess man får ett förslag, hvars antagande bättre skulle uppfylla ändamålet. Jag anhåller därför, att Kammaren ville, med afslag å hvad Andra Kammaren beslutat, bifalla Utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, framställdes först proposition på antagande af Andra Kammarens ifrågavarande beslut, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

2:o *Andra Kammarens beslut öfver Utskottets hemställan å sid. 5.*

Herr Beckman:

Herr Hasselrot: Jag hade ämnat anhålla om bifall till Utskottets förslag; men då jag hört Herr Beckmans förslag och funnit, att genom det både större frihet gifves åt församlingarne och dessutom den fördel beredes, att gamla prestmän besparas kostnaden att resa omkring och profva, så får jag instämma i detta.

Herr Tornerhjelm: Jag är förekommen af den siste värde talarren och får med honom yrka bifall till Herr Beckmans förslag.

Herr Björck: Jag har redan, då det var fråga om en jemförelse mellan församlingarnes rätt att tillsätta pastorer och deras rätt att tillsätta skollärare, yttrat, att det i regala pastorat finnes en motvigt mot förhastade beslut vid prestval och att erfarenheten visat, att de regala pastoraten mången gång blifvit bättre tillsatta än de konsistoriela, och jag tror ej, att det skulle blifva bättre, om de konsistoriela finge rättighet att kalla en fjerde profpredikant, så vida ej garanti mot missbruk kan utfinnas. Likväl unnar jag dem gerna denna rättighet; ty nekas kan ej, att det är hårdt, att församlingarne skola vara bundna vid män, hvilka på grund af vissa bokstafsmeriter blifvit föreslagna. Jag har länge hyst önskan, att någon ändring häri kunde beredas. Men att göra denna förändring på sätt som Andra Kammaren föreslagit, tror jag är att afråda, ty det finnes dervid icke det korrektiv, som är nödigt, och hvilket man dock i någon mån har vid de regala pastoraten. Hvad min ärade embetsbroder föreslagit, är något som jag ännu icke hunnit fullt tänka mig in i; men jag vill icke sätta mig emot, att detta förslag såsom Kammarens beslut blir till Kongl. Maj:t framställt, samt kommer under öfverläggning vid blifvande kyrkomöte.

Jag för min del skulle hafva velat, att förslaget lydde så, att, sedan församlingen kallat en fjerde profpredikant, så skulle, om rösterna stadnat på denne, Kongl. Maj:t nämna, hvilken han behagade af de fyra. De konsistoriela blefve då likställda med de regala, och det tror jag skulle på församlingens närvarande ståndpunkt vara fördelaktigt.

Jag vill dock icke begära proposition på detta, utan får blott upp-  
repa, att jag icke har något emot, att Biskop Beckmans förslag blir

Kammarens beslut; men kan deremot icke understödja den lösning af frågan, som Andra Kammaren gjort.

Herr Bergstedt: För att bestämma ens omdöme i denna fråga, kan det vara af vigt att veta, huru vidsträckt rätt i detta hänseende, Svenska församlingarne haft i äldre tider. Två af kyrkans målsmän hafva yttrat olika åsigt om denna rätt. Den förste yttrade, att kyrkan af ålder haft en aristokratisk prägel; den andre antydde att äfven församlingen haft sin rätt och nämnde ordet gammal häfd.

Jag vill ej gå så långt tillbaka i tiden, som den förste värde talar, eller till kristendomens urkunder, utan stadnar vid kyrkans ställning, sådan den visar sig i den politiska historien.

Den Svenska församlingen var, vid sitt första framträdande i historien, den mest demokratiska kyrka i verlden. Utan allt intrång af någon myndighet, och trots sjelfva påfven, valde den utan inskränkning sin religionslärare.

Gå vi längre fram i tiden, finna vi samma förhållande. I Augsburgska bekännelsen heter det: »Olim populus eligebat sacerdotis et episkopos». Förr valde folket sina prester och till och med biskopar. I 1571 års kyrkoordning är stadgad, att församlingarne hafva rätt att välja och kalla sina lärare. År 1686 tillerkändes dem samma rättighet, med det tillägg, att, om den valde var »thess värdigare», skulle församlingen få nöja sig med konsistori val. Först i 1739 års prestvalsförordning stadgades, att konsistorium skulle uppsätta tre på förslag, och af dem egde församlingen att välja. Jag vill icke uppehålla Kammaren med en längre diskussion, men vi se af detta, att den Svenska kyrkan har af ålder skött sina egna angelägenheter, fastän den under tidernas längd blifvit och, märkvärdigt nog, vid stigande politisk frihet, försatt i omyndighetstillstånd. Vid detta tillfälle har en af Svenska kyrkans högst uppsatte embetsmän sjelf gjort ett förslag, för att till en del undanrödja denna orättvisa, som hvilat på församlingen, ehuru derigenom en ganska väsendtlig inskränkning göres i presterskapets egna privilegier. Jag fäster icke ringa vigt dervid, att förslaget till en rättelse utgår från kyrkan sjelf, och jag ber derföre få nämna, att jag med stor tillfredsställelse instämmer i det af Biskop Beckman framställda förslag.

Grefve Sparre, Eric: Jag har visserligen icke något emot, att en skrifvelse ånyo aflåtes, men jag vill upplysa, att vid förra riksdagen aflåts en sådan i ungefär samma syftning. Anledningen var, att förslagen uppsättas illa derför, att konsistorierna äro bundna af vissa föreskrifter om ålder; och anhöllo på denna grund Rikets Ständer, att Kongl. Maj:t täcktes vidtaga sådana förändringar, att dessa missbruk kunde undanröjas. Öfver detta förslag skulle Kongl. Maj:t infordra konsistoriernas utlåtande; men jag vet verkligen icke, om det ännu är gjordt. Är det under sådana förhållanden lämpligt att ånyo gå in till Kongl. Maj:t med en skrifvelse i samma ämne? Kongl. Maj:t blir på detta sätt bokstafven bombarderad med skrivelser! Vi böra väl gifva Kongl. Maj:t tid att handlägga hvad vi begärt, innan vi komma med en ny skrifvelse. Det rätta sättet är, att konsistorium uppsätter förslag



efter förtjenst. Nu har genom orätt tolkning detta stadgande kommit på sned, och därför har man hos Kongl. Maj:t anhållit om ändring.

Jag afstyrker denna skrifvelse och tror, att vi böra vänta, till dess den förra blifvit afgjord.

Herr Hasselrot: Den siste talaren tvingar mig att ånyo uppträda. Han börjar med att säga, att vi nu komma med en skrifvelse i samma syftning, som en redan vid förra riksdagen aflåten; men sluter med att säga, att den är ny — och så är det. Då var det fråga om presternes befordringsrätt; men nu om församlingarnes rätt att kalla fjerde profpredikant, hvilken rätt jag anser så vigtig och på samma gång billig, att jag ej kan annat än yrka bifall till Herr Beckmans förslag.

Jag anser det så mycket angelägnare, att denna skrifvelse inkommer till Kongl. Maj:t förr, än den förra är afgjord, som jag tror det vara högst fördelagtigt, att dessa skrivelser handläggas på en gång.

Grefve af Ugglas: Jag erkänner villigt, att det för närvarande icke är väl stäldt med befordringslagarne för prästerne. I synnerhet visa sig följderna af deras bristfällighet i 2:dra och 3:dje klassens pastorater, till hvilka åldersmeriter utgöra nästan enda befordringsgrunden. Men jag kan icke finna det sätt, som nu är föreslaget, vara tillfredsställande. En talare har yttrat, att det skulle öppna ett fält för intriger, och det korrektiv, som deremot är föreslaget, hjälper efter min tro icke.

Det må vara angenämare att ej blifva undanskjutne efter profvet; men detta anser jag ej varit nog skäl för en förändring.

Jag anser för min del, att kallelse och val bör vara på olika händer, och att församlingarnes bästa blefve bättre tillgodosedt, om de finge rätt att rösta om dem, som skulle komma på förslaget, men valet öfverlemnades vid de konsistoriela pastoraten åt konsistorium, och vid de patronela åt patronus. Man vore då säker, att den valde vore, om icke den mest önskade, dock den bäste, och troligen blefve det äfven den, som finge de flesta rösterna, så vida icke särskilda skäl talade deremot.

Under sådana förhållanden och då jag icke anser detta förslag tillgodose församlingarnes bästa, så får jag yrka afslag å detsamma.

Herr von Koch: Jag är förekommen af Herr Hasselrot, och instämmer i allo med honom. Jag skulle afstått från ordet, om icke den siste talaren yrkat afslag. Jag lemnar derhän, om det förslag, som han framställt, har någon utsigt till framgång. Han har nu yrkat afslag; men efter min tanke vore det en stor fördel, om det förslag, som Herr Beckman framställt, vunne framgång, och jag tror, att man icke bör försumma ett tillfälle, då dylikt förslag kommer från sådant håll.

Jag yrkar bifall till Herr Beckmans förslag.

Grefve Hamilton, Henning: Sedan jag under nära fyra månaders tid städse arbetat på att icke någon skrifvelse till Kongl. Maj:t måtte beslutas i mindre vigtiga frågor, eller sådana som redan vore un-

der Kongl. Maj:ts pröfning, började jag, då jag hörde Grefve Sparres yttrande, frukta, att jag måste frågå denna åsigt. Lyckligtvis handlade den skrifvelse, han omnämmt, om ett helt annat ämne än det, som nu är i fråga; ty den innehöll en anhållan, att Kongl. Maj:t skulle förståndiga konsistorierna, att, vid förslags upprättande, taga i betraktande de sökandes, icke blott ålder och tjenstetid, utan äfven andra egenskaper. Det var således konsistoriernas rättighet att bestämma om förslagen, och icke församlingarnes rättighet i afseende på valen inom de konsistoriela pastoraten, som med berörda skrifvelse afsågs. Herr Beckmans förslag är för mig något nytt, och jag har icke hunnit öfvertänka, om det icke kunde vara bättre. Men då jag ej nu finner något sådant, förenar jag mig i detta förslag, och fäster dervid särskildt afseende derpå, att, enligt detsamma, Riksdagen icke skulle fatta sitt beslut, innan kyrkomötet yttrat sig i ämnet, ty jag tror det vara en bakvänd ordning, att Statsmagterna i sådana frågor uttala sin mening förr, än kyrkomötet yttrat sig, hvarigenom detta kan tillintetgöra hvad Kongl. Maj:t och Riksdagen beslutat. Enligt detta förslag skulle frågan förut hänskjutas till kyrkomötet. Jag röstar för bifall till Herr Beckmans förslag.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, yttrade Herr Grefven och Talmannen, att derunder hade yrkats, dels af Herr Beckman, att Kammaren för sin del måtte fatta ett så lydande beslut: »att Riksdagen, som erkänner behovet af de presterliga befordringslagarnes revision, med afslag å det af Andra Kammaren fattade beslut, för sin del beslutar en underdånig framställning till Kongl. Maj:t, om beredande i grundlagsenlig ordning af en förändring i gällande lagar för presterlig befordran och prestval i den syftning, att tillfälle lemnas för samlingarne i konsistoriela pastorat, att, före ansökningstidens utgång, få hos vederbörande domkapitel begära tvänne profpredikanter, hvilkas kompetens till den ifrågavarande sysslan domkapitlet i laga ordning eger pröfva och, derest denna godkännes och laga hinder i öfrigt icke möta, för dessa utfärda missiv till predikoprofs afläggande näst före de å förslaget uppförde»; och dels, att Andra Kammarens förvarande beslut måtte aflås.

Härefter framställde Herr Grefven och Talmannen först proposition på antagande af Andra Kammarens beslut, hvartill svarades nej, och sedermera proposition på bifall till Herr Beckmans ofvan omförmälda förslag, hvilken proposition med ja besvarades.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Konstitutions-Utskottets den 4 dennes bordlagda Utlåtande N:o 14, angående väckta motioner, om ändring i 57 och 87 §§ Regeringsformen, samt 42 § I mom Riksdags-ordningen, i fråga om båda Statsmagternas lagstiftningsrätt.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Banko-Utskottets den 6 dennes bordlagda Memorial:

N:o 33, angående arfvode till ett hos Banko-Utskottet anställt extra kansli-biträde; och

N:o 34, om kungörande af åtskilliga föreskrifter i Bankoreglementet.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Lag-Utskottets den 6 dennes bordlagda Utlåtanden:

N:o 73, i anledning af väckta motioner, om ändringar i gällande stadganden om prest- och pastorexamen, samt om andra vilkor för presterlig befordran; och

N:o 74, i anledning af väckta motioner, om ändring i 1 Kap. 1 § och 2 Kap. 1 § Rättegångs-balken.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Särskilda Utskottets för frågor, rörande försvarsverkets ordnande, den 6 dennes bordlagda Utlåtande N:o 4, i anledning af dels återförvisning, dels skiljaktiga beslut i vissa delar af Utskottets Utlåtande N:o 2, rörande väckta motioner, om landtförsvarets ombildning och dertill hörande frågor.

Föredrogs men begärdes af flere ledamöter ånyo på bordet Andra Kammarens den 6 dennes bordlagda protokolls-utdrag N:o 341, med delgifvande af Kammarens beslut öfver dess Tillfälliga Utskotts Utlåtande N:o 41, i anledning af Kammarens återremiss af en del utaf Utskottets Utlåtande N:o 16, angående motioner, om ändring i Kongl. Förordningen den 11 Juli 1862, rörande allmänt ordnande af presterskapets löneinkomster.

Föredrogs men blef på flere ledamöters begäran ånyo bordlagdt Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 6 dennes bordlagda Utlåtande N:o 14, med förslag till beslut, rörande justeringen af Kammarens vid Riksdagens slut ojusterade protokoll.

Anmälades och bordlades: Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 25, angående beräkningen af tullmedlen, postmedlen, stämpelpappersafgiften och bränvinsbränningsmedlen;

äfvensom Lag-Utskottets Utlåtanden:

N:o 75, i anledning af väckt motion, om vissa åtgärder, rörande skogshushållningen i de Norrländska länen; och

N:o 76, i anledning af Riksdagens Justitie-ombudsmans framställning, rörande åtgärder till domstolsarkivens bevarande.

Friherre af Ugglas: Då Riksdagens afslutande i väsendtlig mån beror på afgörandet af det nu bordlagda Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 25, angående Statens extra ordinarie inkomster, så får jag anhålla, att detta Betänkande måtte sättas främst på föredragningslistan till nästa plenum.

Detta förslag bifölls.

Herr Grefven och Talmannen tillkännagaf, att, i enlighet med hvad Talmännen öfverenskommit, omröstning, jemlikt 65 § Riksdags-ordningen, skulle, vid hvardera Kammarens sammanträde nästa dag, anställas, för bestämmande af tullen å raffinadsocker.

Kammaren åtskiljdes kl. 3 e. m.

In fidem,  
O. Brakel.